

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

40 փարսա

ԿԻՐԱԿՆՈՐԵԱՅ ԹԵՐԹ

40 փարսա

Կը հրատարակուի ամեն կիրակի օրեր .
Տարեկանն է կանխիկ Ա. աստիճանի բաժանորդագրութեան հա-
մար մէջ տնտեսական ոսկի . իսկ Բ. աստիճանի բաժանորդագրութեան
համար կէ՛ն տնտեսական ոսկի Դուրս գացածներուն ծախքը առնողին :

Եւրոպական . քաղաքաց համար 30 ֆրանկ .
Հատը 40 փարսա .

Նամակ կամ գրութիւն պէտք է ուղղել առ Խմբագիր-Տնօրէն Մ.
Գալստիանեան Կիւնիանդրաք եօգուչու Սաղըր խան Ս. է. Գ. Կիւնիանդ-
րաքի Տպարանը կամ Պանէէ դարու Զրաքանառ Պողոս եւ Յակոբ ա-
զայից խանութը .

Անխնայ ծրար եւ Նամակ կը մերժուին . Չեապէր եւս չի տրուիր
Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 օրը . է . Աւելի անգամ
ներու համար սակարկութիւն կըլլայ :

ԹԻՒ 7

ԿԻՐԱԿԷ

1887 ՅՈՒՆԻՍ 28

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նամակադրեան խնդիր . — Հայրապե-
տական նուէր . — Պաշտօն . — Ամուսնական .
— Ազգեւորութիւն . — Բանագրանք . — Բա-
րեքործական Ընկերութիւն Պաշտառ . —
Նորագէտ Մ. Ինչ պատմեց ինձ Գրիգոր .
— Զուարճայիք . — Վէպ (Փութրուա
ընտանեքը՝ գրեթէ ձեռնով .)

ՇԱՀԱՊԱԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Այս խնդրոյ վերաբերմամբ տե-
ղական թերթի մէջ մէջ կարգացինք
Զմիւռնիոյ Ս. Աւաշնորդին մի պաշ-
տանագիրն , յորում Ն. Գերապա-
տըութիւնը բաց ալլոյ՝ կը փորձուի ոչ
միայն արդարացնել ճշմարիտ Շահապա-
լեանի ընթացքն , այլ և ի պայքար
մտնել Ամեն Ս. Պատրիարք Հօր հետ ,
իբր թէ Ն. Ամենապատուութիւն
փորձած ըլլոյ միջամտելու իւր - Գեր-
մեջքիսեղեկի — առաջնորդական ի-
րաւանցը :

Առաջնորդական իրաւունք և
իրաւասութիւն ըստած բանեւուն
նշանակութիւնը կը հասկնանք , բայց
հրապարակ ելած տպօրինի արարք
մը ծածկելու համար առաջնորդա-
կան իրաւասութեան ապաստանելու
հնարամտութիւնը չենք հասկնար
այնպէս ինչպէս որ կը հասկնայ Ն.
Գերապատուութիւնը , և ահա իւր
այս ընթացքն է որ մեր և բաղմայ-
չըսենք ուրիշ բան — զարմացումը
կը շարժէ :

Եւ եթէ խնդիրն աստ վերջա-
նար , մենք թերեւ գրեւու հարկ
անգամ չգրայինք , բայց գտնադա-
բար խնդիրը կը յանգի գալթակղու-
թեան :

Այսպիսի պարագայի մէջ մեր
տածած յարգանքը՝ նկատմամբ Գեր-
մեջքիսեղեկի անձին բնաւ պատճառ
մը չէ որ մենք լուծիւն պահելու
ստիպուինք :

Մանաւանդ թէ Ն. Գերապա-
տըութեան հեռաւած ընթացքը կարեւ-
որ պատճառ մ'է իւր վարկումին ու
համբաւոյն մըստեւ , զոր պարտինք
զգացնել անաշուտապէս և կատար-
եալ անկողմնակալութեամբ , օրովհե-
տեւ իւր ընթացքին բացատրութիւ-
նը վրիժառութիւն է միայն , վրիժա-
ռութիւն , որ մեծ մարդու՝ մանա-
ւանդ բարձրաստիճան եկեղեցական
նի գործ պէտք չէ ըլլոյ :

Ինչ ընէր Ազգը ծանրակշիռ
պարագայի մը առաջ , պատերազմ
հրատարակէր Առաջի գէտ որ Գեր-
մեջքիսեղեկի ընտրութիւնը չի վա-
ւերեց :

Ազգն ըրաւ զոր ինչ կրնար ընել ,
այն է , Ազգ . Ժողովք էր Զոյա-Ար-
միայն ընդունեց կատարուած իրո-
ղութիւնը :

Ողջ ընդունելութենէ յետոյ՝
որով վերջ . Տ. Մակար Սրբադանի Կա-
թողիկոսութիւնն այլ եւս աղքատին
կը նկատուի յուզուելու տրամաբա-
նական պատճառ մը չէր միայն Ժողո-
վաւրդին որ նոյնպէս համակերպեցաւ
իւր Ազգ . Ժողովոյ որոշմանը և որում
պէտք էր որ համակերպէր Գեր-
մեջքիսեղեկ :

Օրինակորութիւն եւ կարգա-
պահութիւն արդէն այսպէս կը պա-
հանջէին :

Սակայն ներուի մեղ անաշուտա-
պէս ըսել թէ Շահապալեանի վարդա-
պետի ընթացքն արարք մ'է որ բը-
նաւ չկրնար սրդարանալ , որովհետեւ
փոխանակ աղքատին ընդունուած կա-
թողիկոսի անունն ըստ ընկալեալ տ-
վորութեան եկեղեցւոյ մէջ յիշատա-
կելու՝ կը յիշատակէ եզն-ձեռն ինքն-
էս բանաձեւով մը , եւ այս բան տե-
ղի կունենայ Գեր. Մեջքիսեղեկ եւ
պիսկոպոսի առաջնորդական վրիժա-
կին մէջ , որ հարկաւ ըմբոստութիւն
է , եւ ըմբոստութենէ աւելի Ազգին
մէջ պատահական մտքմանելու ծառա-
յոյ միջոց մ'է , որ Ազգ . իշխանութեան

կողմէ չկրնար սնտեւ առնուի ի հար-
կէ :

Մի այնպիսի գործողութիւն եթէ
կատարուէր ուրիշ առաջնորդական
վրեակաց մէջ , կրնար յայտնաւորու-
նակութիւն ունենալ և Ազգին կողմէ
իբր հանդիսաւոր բողոք նկատուի ,
որովհետեւ շարժումն ընդհանուր
կըլինէր , մինչդեռ Մանապի մէջ
Շահապալեանի ըրածը մասնաւոր է
և Ազգային Ժողովոյ որոշման առաջ
— ինչպէս ըսինք — ըմբոստութիւն :

Ազգ ըմբոստութեան պարագան
կը ծանոթանայ անշուշտ , երբ Շահ-
պալեան կանստատե՝ ծաւ Ազգ . իշ-
խանութեան հրաւերին , որ զինք
Պոլիս կը կոչէ ի բացատրութիւն իւր
ինչ ինչ արարմանցն որովք աճառա-
տանեալ է :

Սակայն Գեր. Մեջքիսեղեկ
վարչութեան սոյն հրաւերը կը նկա-
տէ եղբր իբր հակառակ պարագայ
մը իւր առաջնորդական իրաւանցը :

Ն. Գերապատուութիւն կրնար
և իրաւունք կունենար այնպէս նը-
նկատելու , եթէ ինք խնդրոյն մէջ
բողոքովին չեզոք դիրք ունենար ,
այն է , եթէ կաթողիկոսական ընտ-
րելի լինէր , եթէ Առաջի վերջ-
կայորը չմերժէր զիւր ընտրութիւն ,
և եթէ Արեւելեան-Մամուլ այս պատ-
ճառաւ Ազգին գէտ և Ազգ . իշխա-
նութեան գէտ կրակ ու բաց չժայթ-
քէր :

Այս և ասոնց նման զօրաւոր
պատճառներու և թերեւ ուրիշ վե-
րապահեալ նկատումներու համար
Ազգ . իշխանութիւնն հարկ տեսած
է զՇահապալեան ուղղակի Պոլիս կո-
չելու և այսպիսի պարագայի մէջ
բանաւոր չէ ենթադրել թէ Ազգ .
վարչութիւնն Զմիւռնիոյ Ս. Աւաշ-
նորդին առաջնորդական իրաւասու-
թեանը գէտ կը շարժի , մինչդեռ
հակառակ Ն. Գերապատուութեան
բացատրութեանցը՝ Մանապին ընդ-
դէմ Շահապալեանի բողոքները կը

շարունակեն գայթակղական երեւոյթներով :

Գեր. Մելքիսեդեկ եթէ՛ փոխանակ ձերխտէի Շարգիյէի (1) մէջ Սմեռ. Ս. Պատրիարք Հօր դէմ՝ Իւլիսիոս հրատարակելու՝ պարտաւորէր զՇահ. պաղիան Ազգ. վարչութեան հրաւերին պատասխանելու, մենք անշուշտ ներելի և տրամաբանական կասկածներ պիտի չունենայինք իրեն նկատմամբ ու պիտի չուզէինք հաւատալ թէ Գեր. Մելքիսեդեկ ևս Վեհ. Տ. Մակար Սրբազանի անուշըն ընկալեալ սովորութեան համեմատ չյիշատակէր Եկեղեցւոյ մէջ :

Ուրեմն իրաւունք չէ ծանրանալ միայն Շահպաղեանի վրայ՝ որ հետեւող քաջաբեայ ու պաշտպան եալ մէջ, այլ պէտք է ուղղակի պատասխանատու ճանչնալ զԳեր. Մելքիսեդեկ Սրբազան, եթէ մեր Ազգ. վարչութիւնն իրօք զօրաւոր է :

Սյուս աղարարութիւնը յարգուած կը լինի, և ի հարկէ վարչութիւն մը պարտի ամեն բանէ աւելի արդար լինել :

Մինչեւ հոս մեր դրածները կը վերաբերին խնդրոյն պարագաները պարզելու :

Կայ սակայն խնդրոյն բարոյական կողմն ալ որ աւելի ծանր կը կշռէ :

Երբ բարձրաստիճան Եկեղեցական մը որ անուն և համբաւ ունի — ինչպէս է Գեր. Մելքիսեդեկ — եթէ չյստարի իւր անձնական իրաւունքներ զոհել ընդհանուր շահուն և օգտին, եթէ վրիժառութեան ոգւով տոգորի, եթէ պառակտման խնձոր գլորէ Ժողովրդեան մէջ և եթէ Սզգ. Իշխանութեան բարոյական զօրութիւնը ջլատելու նկրտի, Ազգը՝ մանաւանդ ռաւիկ մասն ինչպէս պիտի առաջնորդուի, որպիսի ուղղութիւն ստանայ և որմէ՝ պիտի ունի անձնութեան, զոհողութեան, կարգապահութեան օրինաց հնազանդութեան և պարտաճանաչութեան դասերը :

Գոնէ մեր Եկեղեցական հայրերէ ոմանք օրինակ առնէին աշխարհիկ անձերէ :

Մայր-Մահոն ազգային կամաց առջեւ հնազանդեցաւ ու քաջութեցաւ իշխանութենէ :

Պուլանժէ քաջութեամբ իւր պաշտօնէն և առ բանակն հնազանդութեան յայտարարութիւն ուղղեց՝ առաջին օրինակը ինք տալով :

Ազգ մը ազգային բարոյականութեամբ կը զարգանայ, իսկ հակա-

(1) Անշուշտ խիստ զարմանալի է որ Գերապատուութիւն իւր պաշտօնագրերով հրատարակութեան համար կը դիմէ ոչ-ազգային թերթին, մինչդեռ աստիճան ըստ բաւականին ազգային թերթեր, Արգօքը այս բանի պատճառն ինչ է . .

ռակ պարագայի մէջ կընկնի ու կը նուաստանայ :

Փափագելի է անշուշտ որ մեր Եկեղեցական հայրեր իւրեանց վարուք և բարոյքը ազգային բարոյականութեան օրինակներ հանդիսանային :

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՆՈՒԵՐ

Վեհ. Տ. Մակար Ս. Կաթողիկոսը բարեհաճեցաւ Սմեռ. Ս. Պատրիարք Հօր Հայրապետական Կոնքեռնուրելի վարձատրութիւն այն ծառայութեանը՝ զորս կը մատուցանէ Ն. Սրբազնութիւն իւր Պատրիարքական պաշտօնավարութեան օրէն, Սմեռ. Ս. Պատրիարք Հայրն արժանի էր մի այսպիսի վարձատրութեան :

ՊԱՇՏՕՆ

Գոհութեամբ կ'մանամք թէ Վեհ. Սովորութեան բարեհաճեցաւ Պետական Խորհրդայ անդամ՝ անուանել Սէֆէրեան Վեհ. Նշան Եֆէնտին, որ երբեմն արտաքին գործոց Նախարարութեան իղթակցութեան Դիւանի Տնօրէնութեան կարեւոր պաշտօնը կը վարէր :

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ

Այս օրերս կտտարուած է ամուսնութիւն մը, կամ որ ճիշդն է ըսել կընկամուսնութիւն մը, որ վերայ դարձած է հասարակաց ուշադրութիւնը :

Կարծէ որ այս խնդրոյ նկատմամբ աւելի ընդարձակ կերպով զըրենք, որովհետեւ խնդիրն յոյժ ծանրակշիռ է թէ կընկատուի և թէ ընտանեկան բարոյական տեսակետով :

Սյս կարգի զեղծումներ որքան ալ մասնաւոր նկատուին, անձխտելի է սակայն թէ հետեւութիւնը կրնայ ևս քան զիս տարածուի ընդարձակօրէն և մասնաւորութեան շրջանակէ դուրս ելնել, որ անախճուն լի չէ, և այս հաւանականութիւն իրականութիւն կը դառնայ, եթէ խնդիրը վերաբերի մանաւանդ բարձր դասակարգի վերաբերող անձնաւորութեան և եթէ օրինակն — որ եղական չէ դժբաղդաբար — առանց արդիւնքի մնայ, որոյ եզրակացութիւնը կը լինի քայքայումն ընտանեկան կապերու :

Ուստի այս կարգի ամեն նշանակաւորութիւնը կարծէ որ խնդիրը լուրջ ուշադրութեան առարկայ ընենք :

Կը ցաւինք սակայն որ տեղւոյ անձկութեան պատճառաւ պիտի ստիպուինք յառաջիկայ թուով հրատարակել մեր տեսութիւնը :

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Է.

Մեր նկարագրած խնդրոյն բորոքման եւ սաստկանալուն պատճառներէ մին ալ Պատրիարքարանի մերթ թոյլ, վարանոտ և երկդիմի ընթացքն է դժբաղդաբար, որ օրինակը տեսնուած է բազմիցս :

Վանայ խնդիրն անշուշտ կը յիշուի հետքերը դեռ կը կենան և բազմադիմի լուսն յայտնի է :

Կրնար երկրորդ Վանայ խնդիր մ'ալ ի Թէրթաղ ծագիլ, եթէ բարեբաղդաբար Գեր. Ս. Առաջնորդն խոհեմ եւ չըրջանայեաց ոք չլինէր, եւ եթէ մենք ալ մեր անդ զտեսած միջոցին կուսակցութիւններն մասամբ հանդարտեցնելու ընթացք չընէինք :

Պատրիարքարանն նմանօրինակ պարագայից մէջ եթէ կտրուկ ընթացք մը ըռնէ և ջանայ խեղդել ո՛ր եւ է խնդիր իւր ծագմանը միջոցին, ոչ սպառնալից երեւոյթ կստանայ եւ ոչ ալ աղետաբեր հետեւանքներ առաջ կուգան :

Ինչ զարմանալի եւ ինչ հակասական ընթացք :

Վարժապետ մը — քիչ ատեն առաջ — նշխարքը նետելուն համար կը պատժուի պաշտօնանկութեամբ, բայց Կէլիպօլեան Եֆէնտին — չընենք պաշտպանութիւն կը վայելէ աստ — իրեն համար պաշտօնապէս ի Պատրիարքարան գրուած թուղթեր առանց արդիւնքի կը մնան, մինչդեռ Կէլիպօլեան Եֆէնտին մասին կեցած ամբաստանութիւնը նուազ կարեւոր չեն, որովհետեւ մեր մայրենի լեզուն կանարգ է ի ներկայութեան աշակերտաց, մայրենի լեզուն հազիւ երրորդական կամ չորրորդական տեղ մը կուտայ իւր անուանական ծրագրին մէջ, ազգային պատմութեան հետքն անդամ չկայ վարժարանին մէջ, եւ մինչեւ իսկ ի մասին կրօնականի՝ գայթակղական խօսքեր կը լըսուէին :

Պատրիարքարանը խիստ լաւ ըրած է նշխարքը նետող վարժապետը պատժելով, բայց ինչո՞ւ միեւնոյն արդարութեամբ չվարուի նաեւ Կէլիպօլեան Եֆէնտինի խնդրոյն մէջ, մինչդեռ նախորդ Կրօնական Ժողովը նորա պաշտօնանկութիւնը վճռած էր :

Արդարութեան նժարը մէկ կամ միւս կողմ պէտք չէ հակի, այլ ուղիղ կշռելու է :

Այսու միայն մեր Ազգ. Իշխանութիւնը կրնայ զինք յարգելի եւ անհաճելի ընել :

Յայնժամ ոչ Արթ. Շահպաղեան կրօնայ յանդգնիլ Ազգ. Իշխանութեան որոշմանն անսաստելու եւ ոչ Զմիւռնիոյ Ս. Առաջնորդը կարող կը լինի ի պայքար մտնելու Սմեռ. Ս. Պատրիարքին հետ :

լով « շատ յոյս չկայ » . փորձ կինը կը հասկնար այս բառերուն նշանակութիւնն Արտէմ յուսահատական այդ վայրկեաններու մէջ անսովոր արիւթիւն մ'առած էր , չը պիտի ուզէր հաւատալ թէ Լեւոն մեռած է , իւր սիրականը կրնա՞ր մեռնիլ , Բայց այդ յուսահատութիւնն երկար չը տեւեց ու պահ մը վերջը անեղ իրականութեան տեղեակ մայր ու աղջիկ զիրար զրկած կողքային . Գրիգոր ու Յարութիւն մինչեւ առաւօտ ջանացին Արտէմն սփռիկ ու Գոհար տուտուն մխիթարել :

Յարութիւն պատահմամբ կարգաց այն ձեռագիր տետրն որոյ վրայ Լեւոն խոնարհած էր իւր գլուխն :

« Ուստա Յակոբ , վաղը թղթերը բեր , Թ . . . խանը ուրիշի վրայ պիտի դարձնենք , երեկ գիշեր թղթախաղի մէջ կորուսի :

2 Մարտ 1860

Վ . . .

Այս տողերուն վրայ կը գտնուէր Լեւոնի գլուխն զոր Յարութիւն մեղմու մէկ կողմ մղած էր իւր հետաքրքրութեան յագուրդ տալու համար :

Գրիգոր ալ ընթերցաւ այդ տողերն ու վայրկեան մը յերազի կարծեց զինքն , այլայլմէ եղած էր նա . չփեց իւր աչեւրն ու վերստին կարգաց այդ երկտող նամակն , այո՛ , նոյնն էր սպարունակութիւնը . — անեղի՛ յայանութիւն , ուրեմն հայրն քմահաճոյքի մը մէջ կորուսած էր Թ . . . խանը որոյ մէկ սենեկին վարձքն որդին անկարող կը գտնուէր հատուցանելու յարատեւ աշխատութեանն ու խնայողութեանը հակառակ եւ Դասպար աղայի ապառնալիքն կը կրէր . Գրիգոր զարհուրեալ թղթատեց զայն տետր վերստին , այլ անիմանալի հաշուական արձանագրութիւններ գտաւ միայն . իւր հետաքրքրութիւնն չափ չունէր . քննեց ինչ որ կար սեղանին վրայ , գրքոյկ մը կար , բացաւ զայն , թերեւս յայտնութիւն մ'ալ անոր մէջ կար . Կառնիէի տնտեսագիտութիւնն էր այն եւ Բիքարտոսի խրատներուն երեսը բացուած էր . յայտնութիւն կը բնութեւ հակապատկեր կը գտնար , Գրիգոր կարծես ուշաթափ կը լինէր այն հակապատկերին յառաջ որ կար սոյն տնտեսագիտութեան գրքին որ որդւոյն ընթերցանութեան առարկայն էր անշուշտ , եւ այն սեւցած տետրին մէջ որ հայրը կը հանդիսանար յոռի խաղամոլ եւ իւր անմիտ ընթացիցը զոհ , երկու ներհակ սկզբունքներ միմեանց կընդհարէին , մին բարոյականն էր միւսն անբարոյականութիւնը , մին առաքինութիւնն էր միւսն մոլութիւնն , մին իմաստութիւնն էր միւսն անմտութիւնն , մին որդին էր միւսն հայրն . Ի՞նչ հայր , ի՞նչ որդի , միմեանց Գրիգոր իւրովի , ա՛հ , Լեւոն ոչ եւս որպէս զի բացատրէր թէ ի՞նչ զգացեր էր այն յայտնութեան տալաւորութեան ներքեւ որ իւր ծաղիկ հասակին մարեր էր արեւն . նորա բերանն յաւիտեան փակուած էր տրտնջալու հօր յիշատակին դէմ , ու անոր դէմքն անկենդան էր որպէս զի հեգնութեան ժըպիտը երեւնար վրան , բայց այդ տնտեսագիտութիւնն այդ տետրին առընթեր

հեգնութիւնն էր ինքնին եւ կարծես անմոռունչ . բողոք մը կարճակէր որդւոյն կողմանէ հօրը դէմ :

— Ո՛հ , մեկնի՛ք , մեկնի՛ք ըսաւ Գրիգոր իւր բարեկամաց դառնալով . — զի յուզեալ եմ :

Տօքթօնն ու Յարութիւն լռիկ համակերպեցան , ի դարձին տօքթ . Ն . բժշկական բառերով բացատրել կը կարծէր այն շնչարգելութիւնն զոր ի զուր դարմանել ուզած էր երկար ատենէ ի վեր եւ որ այսքան աղետալի հետեւանք կունենար . Գրիգոր պատասխանեց :

— Տօքթօն , կը կասկածիմ որ Լեւոն շնչարգելութեամբ մեռած ըլլայ , երբեմն սրտի վշտեր աւելի արագ կը ներգործեն քան մարմնոյ ցաւեր :

Տօքթօնն ու Յարութիւն չը սպասխանեցին , առաջինն իւր ենթադրութիւնն տարակուսանաց ենթարկուելէն դժգոհ , իսկ երկրորդն այդ խօսից մէջ ակնարկութիւն մը նշմարած չ'ըլլալուն :

Յաջորդ օրն թաղեցին Լեւոնը սեւ հողին մէջ , եւ Արտէմի սիրտն սիրոյ անըզգայութեան մէջ :

1885 փետրվարի կիւրակէ մ'էր Գրիգոր ինձ այցելութեան եկաւ . խօսեցանք շատ նիւթոց վրայ , յետոյ , հարցուցի իրեն թէ ո՞վ էր Լեւոն Վ . . . երիտասարդն որոյ մահն շաքաթ աւուր Լոյսի մէջ ծանուցուած էր . յայնժամ Գրիգոր սկսաւ պատմել ինձ այս ամենը , Լեւոնի յիշատակը յուզեց զինքն ու արտասուեց . իմ աչերս ալ զգացի թէ թրջուած էին :

Գրիգոր յայնժամ սեղմեց ձեռքս ու ըսաւ ինձ , « խոստացիր ինձ որ պիտի գրես Լեւոնի վէպն » մերժեցի զի յայտնեցի թէ սովորութիւն չունէի գրել առանց եղելութեան վկայն լինելու . Թախանձեց նա եւ առարկեց թէ այդ անպատեհութիւն կաներեւութանար երբ գրէի վէպին ճակատն . « Ի՞նչ պատմեց ինձ Գրիգոր » . հաւանեցայ , խոստացայ . եւ այս տողերով խոստումս պահել կարծեցի :

Տ . Կ .

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

ՄԱՆՐ—ՄՈՒՆՐ

Մարդ մը իր բարեկամներէն մէկունն այցելութեան կերթայ , որ հիւանդ պառկած էր անկողնոյն մէջ :

— Ի՞նչպէս եղաք , նայիմ , կը հարցընէ հիւանդին մօտեցած .

— Ի՞նչպէս պիտի ըլլամ , վիճակս շատ դէժ է , ստամոքսս բան մը չ'ընդունիր , վերջին աստիճանի նիհար եմ , աչերս կը մթագնին , սիրտս կը խառնուի , գլուխս կը դառնայ , ծընկւլնեմ չեն բռներ , ոչ գիշերները և ոչ ալ ցերեկները կրնամ հանգիստ

քնանալ , կրակներուն մէջ ինկեր կայրիմ , զիս հարցնող բարեկամներուս ասանկ ըսէ .

— Եղբայր , այդչափ խօսքը չեմ կրնար միտքս պահել , հարցնողներուն « մեռաւ » կըսեմ , գործին մէջէն կելլամ :

Փոքրիկ տղայ մը իւր մօրը .

— Մայրիկ , աղբատ մը եկեր քիչ մը հաց կ'ուզէ .

— Մայրիկս հոս չէ՛ , ըսէ տէճամբէ .

— Մայրիկ , ա՛ն քեզ չուզեր կոր , հաց կ'ուզէ կոր :

Վարժապետն ու աշակերտը .

— Պարոն Գէորգ , սա հագած կրկնօցդ ինչէ՞ շինուած է .

— Չուխայէ .

— Չուխան ինչէ՞ կը շինուի .

— Բուրդէ .

— Բուրդը ո՛ւսկից կը յառաջանայ .

— Ոչխարէն .

— Ուրեմն կրկնօցդ ո՛ր կենդանին շինած եղաւ .

— Հայրիկս :

Ինծի նայէ , պարոն ծոյլ , որովհետեւ դուն միշտ կը քնանաս , այս դասն ալ անպատճառ դուն չես գրած . ըսէ՛ նայիմ , ո՛ր անպիտան իշուն հետ գրեցիր .

— Հընկ . . . մընկ . . .

— Հընկ մընկը ի՞նչ է , չիտակ ըսէ , ո՛ր իշուն հետ գրեցիր .

— Շիտակը պիտի ըսեմ նէ՛ քու տղուդ հետ գրեցիր :

Գիւղացի մը 40 բարա տալով իր տղուն կը հրամայէ որ երթայ ոչխարի եփուած գլուխ մը առնէ գայ . Տղայն , « բէք էյի , պապաճըմ » ըսելով կերթայ գլուխը կառնէ , բայց չկրնալով հոտուն դիմանալ՝ ճամբան միսերը կուտէ ամբողջապէս ու չոր ոսկորը կը ներկայացնէ հօրը :

— Ուլան , պու նասըլ գաֆա , հա՛նի դուլագլարը .

— Պապաճըմ , պիշարէ հայվան . ճըգ սաղըր ըմըլ :

— Կէօզլէրի նէրտէ .

— Ձէվալը քէօր իմիլ :

— Էյ , տէրիսի :

— Ա՛հ , պապաճըմ , ֆագիր նէ՛ եաբսըն , ուեուղ ըմըլ :

— Էօյլէ իսէ նի՛չին պունա բա . րա վէրտին տէ ալտըն .

— Տիլլէրի բէք սաղլամ տէ . . . նուն իչին :

— Այս մարդը ինքան բլրայու է, ըստ Ամբակում աղան գլուխը պատուհանէն դուրս հանելով և ակնոցը քթին վրայ լուսմը զետեղելով, հա՛, ինքն է, ուստա իլիա՛, ուստա իլիա՛, կէ՛լ, կէ՛լ:

Ուստա իլիան չէր պատասխաներ, քանզի չէր լսեր:

— Ուստա իլիա՛, պահճէպան՛, բ՛հ, սաղըր նանլէթ, ուստա իլիա՛, ճաթիս հեֆէ մարդ, ետեւէն մարդ վազելէն ուրիշ ճարը չիկայ: Պագա՛լ հայտէ օղլում, դօշ շու պահճէպանը չաղըր պուրայա կէլին:

Նպարտաճառին փոքրիկ աշկերտը վազեց պարտեզպանին ետեւէն, Ամբակում աղան ալ պատուհանը դոցելով իջաւ վար բակը ուր արդէն մտած էր պարտեզպանն իր կողովոր:

— Պու նէ տէրէճէ տալիլնըդ ըստ Ամբակում աղան սրտմտած, ուստա իլիա՛ պաղըրա պաղըրա պողղըմն տէլիլի երթըլտը:

— Խայըրը սապահլար օլուն, պատասխանեց պարտեզպանը, կարծելով թէ Ամբակում աղան կը բարեւ զինքը և ինչպէս ըլլալը կը հարցնէ, չօգ էյի, սիդ նասըլընըդ պագալըմ, ինչալլահ էյիսինիդ, չօգտան տըր բարանըդ արմարըմ, չաղըրտըն քի ախըրիթա իտէսին տէյի:

— Պէրէքէթ վերսին պագալըն չօճուղունա քի, նասըլտա արքանտան քօշտուրում տէ սէնի ալտը պուրայա կէթիլտի, դապահաթընը պիլտիլին իչին գաբումուղուն էօնիւտէն պիլէ կէչմէսինի ճանըն իսթէմէյօր, էօլէ տէյիլ մի:

— Էհ, վագթըն էյիսի, պաղը կիւն էյի պաղը կիւն քէօթիլ, պէօյլէլիքլէ պիլը կիւն տէ մէղարա կիւտէրիդ, օրաճըդտա հէր պիլը շէյ պիլթէր, ֆուդարանըն բահաթ իտէճէք եէրի մէղարիսան տըր:

— Եհնմէզ տէրէճէտէ տճը ըտըլար, հէյ քարտաշ, եաղըդ բարայա, հէփսինլ տէ ոօքաղա տէօքտիւք, պէն պունու սանա եագըշտըրմատըմ ուստա իլիա, պարէմ գօմ շուղուղումըդ տա օլմսըն:

— Ալլահ կէճինտէն վէրսին աճա, պիլիլտին, տիւշիւնմէք ինսանըն վիճուտընը խարապ էտէր, սապահ դարանըլըն չըգմըշըմ շիմտիլէ տէք տահա պէշ բարա սիֆտահըմ եօգ:

— Օնա պօշ լաֆլար տէմիլէր. էշկեարէ պիլը շէյքի սէն օ տճը խըետըլարը պիլգէ եուլթուրտըն, պիլը տէ աուրմուղուն պանա մասալ օգուեօրսըն, սինիտէն ութանմաղ եէմին էտիլօր:

— Ատա՛մ սէնտէ, պէօյլէ եա-

չամագտան իսէ էօլմէսի տահա էյի, պըլարտան պէրի շէքտիլմ պիլը մէվլա պիլիլ, պիլը սաղ գօլումուղ վար ըտը, օնա կիւլէնմիշ խիթ, օտա սագաթլանտը:

— Աճա թօաֆը շուրասընտա քի, ամբակում աղայը ալտաթտըմ տէյի նէ՝ սէվինտին աճապա, հէր նէ իսէ, սէվինճին սէնտէ գալսըն, պիլը շիմտի քէնտի հիսապըմըդա պագալըմ:

(Շարունակէ)

ԻՐԱԿԱՆ ԴԵՊՔ ՄԸ

Յակոբիկ աղան խիստ կարեւոր դործ մը ունենալուն պատճառաւ, առջի իրիկունէ կը պատուիրէ կնոջը որ հետեւեալ օրը արշալուստի զինքն արթնցնէ:

Կինը որ իւր էրկանը հետեւեալ աւուր դործին որ առիճան կարեւոր ըլլալը գիտէր, բոլոր այն գիշերը աչքը չօցեց որպէս զի ժամանակին Յակոբիկ աղան արթնցնէ:

Բայց դժբաղդաբար կնոջ քունը միջոց մը աչացը վրայ կը ծանրանայ. գլուխը վար կը գնէ, եւ յայտնի չէ որքան ժամանակ քնանալը, մէյմալ յանկարծ տանը աքրորին սուր ձայնէն կարթննայ և անմիջապէս կը ցատկէ կենէ պառկած տեղէն:

— Ձիւնը գլխուս, կաղաղակէ կինը սարսափած, ահա առտու եղեր է, Եկեղեցւոյ զանգակն ալ կը հնչուի (եւ իրօք այս միջոցին Մայր-Եկեղեցւոյ մեծ ժամացոյցը գիշերուան ժամը 5ը կը հնչէր) ինչպէս ընելու է հիմայ, կը վազէ պատուհանը կը բանայ, գլուխը դուրս կը հանէ, մէյմալ երկինք կը նայի, փողոցը կը դիտէ, շրջակայ առարկայներուն վրայ տկնարկ մը կարճակէ որը լուսին լուսովը բացորոշ կը նշմարուէին. հուսկ ապա մեղմիկ մը մտնելով էրկանը որ խորունկ քունով կը խորդար, կըսէ:

— Յակոբիկ աղա, Յակոբիկ աղա, ե՛լ, շուտ րէ, ժամանակ է: Յակոբիկ աղան կարթննայ, նախ աչքերը կը շիւթ, և յետոյ՝ լուսցեր է հա՞, ըսե՛ն և անկողնէն ցատկելով հագուելն մէկ կընէ:

— Չե՛ս տեսնար, ահա՛ լուսցեր է կըսէ կինը, բայց ժամակույճ դեռ եկած չէ, ինչ որ է սուրճ մը խմէ՛, դուրս ելիլ:

— Յակոբ աղան սուրճն աճա պարանօք կը խմէ և վար իջնելով՝ փողոցին դուռը կը բանայ ու դուրս կենէ:

Կանցնի իր տան փողոցէն, կը դառնայ անկիւնը և կը մտնէ մեծ

պողոտան. լուսինը արծաթափայլ կը շողար երկնից երեսը, աստղերը կը կը փողփողէին, ամեն ուրեք խոր լուսթիւն կը տիրեր:

Բնութեան այս խաղաղ երեսոյթը կը զմայլեցնէ մեր Յակոբիկ աղան, և մտածել կուտայ անոր տիեզերաց քանչիլի կարգաւորութեանը վրայ. աքրորներն՝ որք այս միջոցին իրենց սուր կռիւովը կէս գիշերը կողջունէին, չկրցին սխալեցնել մեր Յակոբիկ աղան, որ քիչ մը ևս ժամանակին վրայ մտածէ:

Յակոբիկ աղան իր ճամբան կը շարունակէր, մտադրող էր բոլորովին, և ահա յանկարծ գէմը կեննէն 6-7 հեծեալ գիշերապահ ոստիկաններ, յիսնապետի մը առաջնորդութեամբ, այս վերջինը որ արդէն հեռուէն որոշ տեսած էր մեր գիշերաշրջիկ Յակոբիկը, իր մարդոց հետ սուրարշաւ կը հասնի մօտը, և ահա ուրի ձայնով մը կը դուռէ:

— Ո՛վ ես դուն, կեցի՛ր:

— Յակոբիկ աղան այս ձայնէն սարսափած, աչքերը վեր կը վերցընէ և լուսին լուսովը որոշ կը տեսնէ զինքը շրջապատող հեծեալները:

— Ո՛վ ես դուն և ո՛ր կերթաս այսպէս գիշերանց և առանց լապտերի կը կրկնէ նոյն սպառնալից ձայնը, պատասխան, շուտ:

— Տէր իմ, կը պատասխանէ Յակոբիկ աղան, ես գործաւոր մեծ կերթամ աշխատելու դործանոցիս մէջ, որ այսինչ տեղն է:

— Լա՛ւ, բայց ո՛ր է լապտերդ:

— Տէր իմ, առաւօտ է արդէն և հարկ չկայ լապտերի զոր չո՛նենալուս համար կը սրբողիս:

— Ինչպէս տուաւօտ, դեռ ժամը հինգ ու կէսն է, և առաւօտեան տակաւին 6 ժամ կայ, ստախօս մարդ մեծ դուն, և հրաման կընէ մարդոցը որ բռնեն զինքը:

Յակոբիկ աղան ինչ պատասխան տալիքը կը շուարի, բայց և այնպէս կը յաջողի օձիւրը ոստիկանաց ձեռքէն ազատելու, իր ո՛վ և ո՛ր բնակելն միանգամայն և ո՛ր դործարանին մէջ աշխատելն հասկցունելով, և մօտի նպարավաճառէն լապտեր մը գնել և այնպէս իր ճամբան շարունակել խոստանալով:

— Իրօք կէս գիշեր է եղեր, կըսէ Յակոբիկ աղան, ճամբան վերստին շարունակելով, ապուշ մեծ եղեր ես, որ կնկանս «լուսցեր է» ըսելուն հաւատալով՝ կէս գիշերին դուրս ելայ տունէն:

(Շարունակէ)

ՏՊԱԳԻՐԱՏՈՒՆ ԵՒ ՎԻՄԱԳԻՐԱՏՈՒՆ

ՍԱՀԱԿ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԵՍ ՅԻՆՉԱՆՉԵԼԱՐ ԵՕԳՈՐԾՈՐ

Սաղրը խան թիւ 1. 3. 5. 7. 9.

Այցելատունք, Հարսանեկան հրաւիրագիրք, Նամակք, Պահարանք, Մահազդք, Մանուցմունք, Թատրոնական աղբեր, Վաճառականական նմոյք (Փաթուռա), Փոխանակագիրք (գամալիալ), Սիկարի թուղթի կողքեր գունաւոր և ոսկեզօծեալ բազմաթիւ տեսակներ և այլ ամեն տեսակ գրեանք կը տպագրուին, Հայերէն, Տաճկերէն, Գաղղիերէն, Իտալերէն Յունարէն և Հրէերէն լեզուներով:

Սոյն տպարանը և վիմագրատունը այսօր նմանօրինակ հաստատութեան մը հետ մրցելու վիճակի մը հասած է, ըստ որում օտար լեզուաց տառերը իւր ամեն տեսակներով Եւրոպայէն բերել տուած է, ծաղկագիր և չքագիր տեսակներէն զատ՝ թատրոնաց ազդարարութեան համար ուզուած չափով վայտեայ մեծ տառեր ալ կան և չորս արագատիպներու միջոցաւ յանձնարարութիւնք փութով և ամենայն ճշդութեամբ կը կատարուին:

Մարդարեանի տպարանն ալ միացած է վերոյիշեալ տպարանին հետ:

ԳԻՆԵՐԸ ԶԱՓԱԻՈՐ ԵՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԻՐ Մ. Յ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ — ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐ Մ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ

— 426 —

իւր արտասուքն զսպել և չաջմամբ երկիցս համբուրեց զայն:

— Ծիծաղս կը չարժէ, Ժուֆրուա մօր տես ինչպէ՞ս խելքը դիտէն թռաւ: Վարպետորդի եղբօրորդւոյն մտքէն բնաւ գրկախառնաւ թիւն չէր անցներ. — ըսաւ մարքիզն իւրովի ծխախոտն քաշելով և կրնակը դարձնելով որպէս զի իւր ծիծաղելու տենջը ծածկէ. — ապուր կերանք, միլիոն մը կըրնայինք պահանջել, կըր թուանշան մ'է:

Սպասաւորն, տան Մէթուր ժողին, (1) իւր նոր լօտիկն հագած ըլլալով՝ սրահ մտաւ այն պահուն յորում Հանրի տը Վիլըթանէօզ յոտին կը կանգնէր իւր ծնրադրութենէն ուրով տիկին Ժուֆրուայի ոտից տակ կը դըտնուէր:

— Տիկին, ըսաւ սպասաւորն, պարոն և տիկին Ռիչարտէն է: Ներս հրամայեմ:

— Անշուշտ, — և սպասաւորին մէկնեւէն յետոյ իւր խօսքն մարքիզին ուղղելով՝

(1) Մօլիէրի կատակերգութեանց անձերէն մին որ թէ խոհարար էր եւ թէ կառապան. նմանութեամբ սոյն անունն կը տան այն անձանց որք երկու հակառակ ճիւղեր կը մշակեն միանգամայն:

— 427 —

— Ռիչարտէներն մեր ազնիւ բարեկամներն են, զուր ալ կը ճանչնաք զանոնք, Օռէլիին ամուսնութիւնն անոնցմէ ծածկելու պատճառ մը չունինք, ընդհակառակն Ռիչարտէներուն ունենալիք արհամարհանքն ու նախանձն նախապէս ըմբռնելով՝ ըսաւ իւրովի. — նախանձնուն պիտի ճաթին:

— Սիրելի դքսուհիս, պատասխանեց մարքիզն ժպտելով, մինչ ցայժմ ձեզ և օրիորդին հետ փոքրիկ ակումբ մը կազմած ըլլալով ինքս Սէն-Ժէրմէնի արուարձանն կը կարծէի, բայց ահա ասիկ Ռիչարտէն կը յիշեցնէ ինձ իրականութիւնն. ես ալ կը կարծեմ թէ մեր որդւոց ամուսնութիւնն ծածկելու տեղի չկայ. ընդհակառակն: Եւ մարքիզն յաւելցուց իւրովի:

— Անիծեալ ըլլայ սա Ռիչարտէն, իմ և Հանրի դրամական վիճակն ճիշդ ու ճիշդ գիտէ, եթէ, պատահմամբ, պարզամիտն Ժուֆրուա սոյն տեղեկութեանց հաղորդչին մեր հարստութեան վրայ տեղեկութիւն ուզէ, գործը բոլորովին գէշ կըլլայ, չար սատանայ, մտահոգութիւն կը պատճառէ այս բան ինձ: Ռիչարտէի ալ խնդիրը կարգադրելու